

МОНІТОРИНГ ТА ОХОРОНА ПОПУЛЯЦІЇ БІЛОГО ЛЕЛЕКИ НА СОКИРЯНЩИНІ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

Мета роботи – привернути увагу жителів до проблем охорони птахів та їх природних біотопів через пропаганду охорони білого лелеки; збільшити чисельність популяції білого лелеки створюючи штучні гніздівлі; розширити знання про стан популяції білого лелеки на Сокирянщині; розвинути почуття відповідальності за збереження птахів для нащадків. Задачі роботи. Опрацювати наявний інформаційний ресурс з даної проблеми; дослідити та вивчити особливості гніздування білого лелеки; вивчити біологічні особливості будови, розмноження, середовища життя та місця харчування лелеки білого; здійснити моніторинг кількості гнізд та дорослих птахів на досліджуваній території; вивчити причини зменшення чисельності та шляхи щодо збереження та відтворення кількості білого лелеки; виготовити металеву платформу під гніздо лелек та здійснити монтаж платформи на залізобетонній опорі ЛЕП; висвітлювати досвід з даного питання у засобах масової інформації.

Ключові слова: охорона навколишнього природного середовища, заповідна справа.

Abstract

The purpose of the work is to draw the attention of residents to the problems of protection of birds and their natural habitats through the propaganda of the protection of white storks; increase the population of white storks by creating artificial nests; to expand knowledge about the state of the white stork population in Sokyryanshchyna; develop a sense of responsibility for the preservation of birds for posterity. Tasks of work. Elaborate the available information resource on this problem; to study and study the peculiarities of white stork nesting; to study the biological features of the structure, reproduction, habitat and feeding place of the white stork; to monitor the number of nests and adult birds in the study area; to study the reasons for the decrease in the number and ways to preserve and reproduce the number of white storks; to make a metal platform under the stork's nest and to install the platform on the reinforced concrete support of the transmission line; to cover the experience on this issue in the media.

Keywords: environmental protection, protected area.

Вступ

Лелечий край... Так поетично називають нашу Україну. Тепла плодюча земля з безліччю річок, озер, ставків, заплав і плавнів – все це створило умови для проживання лелеки на нашій землі. Здавалося б там, де білий лелека користується любов'ю і пошаною людей, він повинен благоденствувати. Але часи, коли цього птаха обожнювали, минули. Якщо раніше гніздо лелеки на даху вважалося великим благом, селянин мав за честь прилаштувати йому дерев'яне колесо на стрісі, то тепер все це стало зайвими клопотами. Мало того, що лелек майже перестали спеціально приваблювати, їх почали гнати подалі від людського житла. Тому проблема збереження цих казкових птахів стала для нас надзвичайно актуальною і важливою. Однією з причин зменшення популяції лелеки є деградація його кормових біотопів. Розорювання луків і пасовищ, використання хімікатів та засмічення навколишнього середовища.

Мета роботи: привернути увагу жителів району до проблем охорони птахів та їх природних біотопів через пропаганду охорони білого лелеки; збільшити чисельність популяції білого лелеки створюючи штучні гніздівлі; розширити знання про стан популяції білого лелеки на Сокирянщині; розвинути почуття відповідальності за збереження птахів для нащадків.

Завдання роботи: опрацювати наявний інформаційний ресурс з даної проблеми; дослідити та вивчити особливості гніздування білого лелеки; вивчити біологічні особливості будови, розмноження, середовища життя та місця харчування лелеки білого; здійснити моніторинг кількості гнізд та дорослих птахів на досліджуваній території; вивчити причини зменшення чисельності та шляхи щодо збереження та відтворення кількості білого лелеки; виготовити металеву платформу під гніздо лелек та здійснити монтаж платформи на залізобетонній опорі ЛЕП; висвітлювати досвід з даного питання у

засобах масової інформації.

Результати дослідження

Наші дослідження проводились протягом 3 років на території с. Михалкове, Непоротове. Білий лелека споконвіку гніздився на території, де ми проживаємо. Але, за останній період кількість лелек зменшилась. Тому, було прийнято рішення описати всі наявні гнізда лелек, які знаходяться на території села. Також, виявити проблему зникнення цих гнізд та шляхи її вирішення [1, 2].

Нами був здійснений опис всіх місць, де наявні гнізда лелек на території села. Також, опитування старожилів, які знали де знаходилися гнізда 20-30 років тому.

До 2000 року кількість гнізд, які були заселені птахами, по розрахунках учнів нашої школи і по даних наданих жителями нашого села становила 8, у 2004 році також 8, у 2010 році 7, у 2011 – 2014 роках – 6 гнізд, у 2018 році - 5, у 2019 році – 5 гнізд. Як бачимо, по результатах, гнізд стало менше.

Усі заселені гнізда розташовані біля житла людей. Об'єктами на яких побудовані гнізда є дерева та залізобетонні опори ЛЕП.

Були досліджені причини зникнення місць, де в минулому проживали лелеки:

1. Гнізда були знищені в результаті заміни електричних стовпів. Гнізда не були повернені на місце.

2. Перекриттям будинків і вирізування старих дерев .

3. Гнізда, які були побудовані на деревах, заросли молодими пагонами. А для лелеки важливо, щоб був вільний підліт до гнізда.

3. Деякі газди самі знищили гнізда, по їх словах в зв'язку з тим, що за ними потрібно багато прибирати.

Майже в кожному селі Сокирянського району є гнізда білого лелеки (від одного до шести гнізд). Найбільша кількість гнізд (5–6) трапляється в селах, де наявні ставки, болота, сирі луки.

Лелека білий є синантропним птахом, гнізда влаштовує на різних спорудах у населених пунктах, на окремих деревах, на стовпах ліній електропередач. Окремі гнізда траплялися на узліссях. Гнізда розміщені на таких об'єктах як: залізобетонна опора ЛЕП - 28 гнізд, дерево (ясен) - 7 гнізд, дерево (горіх) –2 гнізда, дерево (акація) -1 гніздо, дерев'яний стовп –4 гнізда, водонапірна башта – 7 гнізд, дах старого будинку –3 гнізда.

На дахах будинків гніздо лелеки – рідкісне явище. За наявності зручних місць лелеки оселяються досить щільно, використовуючи при цьому навіть штучно створені основи (автомобільні шини, колеса від велосипедів, спеціально виготовлені дерев'яні каркаси).

В давнину птахи часто будували свої гнізда на солом'яних та очеретяних дахах сільських хат. Ця прихильність до м'яких дахів пояснюється досить просто: птахи втикали в соломі кілька великих опорних гілок, які несли на собі весь тягар гнізда. Зараз же на залізному чи шиферному даху гніздо збудувати важко. Та й окремо стоячих дерев із всохлими або зламаними верхівками залишається все менше. Зі зміною характеру забудови сіл, лелеки були змушені шукати нові місця для гнізд. Деякі з цих "знахідок" не зовсім вдалі з точки зору людини. З'явилися гнізда на трубах дрібних сільських підприємств, на стовпах ліній електромережі. У нашому районі найбільше гнізд розташовані на залізобетонних стовпах ЛЕП, а причина цього – птахи просто не мають де будувати собі гнізда.

Гнізда збудовані птахами на діючих опорах ЛЕП становлять проблему. Для білого лелеки характерне явище - імпринтинг. Воно означає, що птахи, які народилися і виростили у гнізді збудованому, наприклад, на електричній опорі, після досягнення статевої зрілості, своє гніздо будуть будувати саме на такій опорі, що з кожним роком збільшує відсоток таких будівель. Гніздування на опорах електромереж фактично розв'язало для білого лелеки проблему браку місць для розташування гнізда. Проте, створило дві інших суттєвих проблеми. Перша – загибель птахів, а особливо пташенят на електричних проводах. Молоді птахи, що вилітають з гнізд часто травмуються від зіткнення з електролініями. Друга проблема – аварії електромереж через замикання проводів птахами або їх гніздами. Відомі випадки також загорання гнізд на електричних стовпах. Так у 2017 році в селі Шишківці згоріло одне гніздо.

Щоб захистити лелек встановлюють штучні платформи, які підіймають гніздо на висоту близько метра над проводами. Гніздо підняте на платформу не спричинює аварійних ситуацій.

Бувають випадки що весною птахи просто не повертаються до своїх гнізд і вони залишаються пустими. Причини, на нашу думку, можуть бути різні, як природні так і антропогенні. Серед природ-

них можна виділити: невдалий переліт, хвороби, хижаки...

Висновки

В результаті нашої роботи, реалізуючи мету дослідницької роботи, ми вивчили біологічні особливості будови, розмноження, середовища життя та місця харчування лелеки білого. Дізнались скільки є на території Сокирянського району діючих гнізд лелек, також були досліджені причини зникнення гнізд, де раніше проживали лелеки. Ми прийшли до невтішного висновку, кількість гнізд в нашому селі і у населених пунктах району зменшилась з а одже і зменшилось кількість птахів. Головною причиною лелечого дискомфорту в зоні помешкання й досі залишається людина. Вирішення цієї проблеми перш за все ми бачимо в тому, щоб:

1. Не забруднювати ті середовища де білий лелека живиться.

2. Для приваблення лелек – будувати для них штучні гніздівлі. З їх допомогою можна приваблювати пернатих у місця, багаті їжею, або такі, що знаходяться під надійною охороною, де гнізда будуть у більшій безпеці.

3. Приділити увагу вже існуючим гніздам. Для лелеки важливо, щоб був вільний підліт до гнізда. Якщо навколо таких гнізд регулярно обрізати гілки, вони ще багато років слугуватимуть птахам.

4. Вплинути на РЕМ, щоб вони при заміні залізобетонних опор ЛЕП не руйнували гнізда.

5. Проводити виховні заходи по збереженню лелек для учнів та населення села, обов'язково запрошувати господарів на подвір'ях яких розміщені гнізда лелек. Щорічно весною проводити свято зустрічі птахів.

Наша робота - це маленька спроба люблячих природу і свій край дітей вивчити, описати цих казкових птахів, привернути увагу до неї односельців, біологів, географів, працівників лісового господарства, місцеву владу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бокотей А.А., Дзюбенко Н.В. Біорізноманіття Українських карпат.- Львів, 2005. - с. 35-38.
2. Конвекція про збереження мігруючих видів тварин (Бонн, 1979).- Київ, 1998. – 16 с.

Хрептієвська Валерія Віталіївна — студент, Інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет

Кватернюк Сергій Михайлович – д.т.н., професор, професор кафедри екології та екологічної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: serg.kvaternuk@gmail.com.

Khreptievskaya Valeria Vitalievna — student, Institute of Environmental Safety and Environmental Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Kvaterniuk Serhii M. — D.Sc., Professor, Professor of Ecology and Environmental Safety, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: serg.kvaternuk@gmail.com.